

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра педагогіки та психології

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота
Вивчення досвіду педагогів релігійних закладів освіти щодо
якості рівня освіти різних навчальних закладів.

Деак Юліанна Золтанівна

Студентка IV-го курсу

Освітня програма: 012 Дошкільна освіта

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Тема затверджена Вченою радою ЗУІ

Протокол № 10 /27 жовтня 2021 року

Науковий керівник:

Чопак Єва Василівна

ст. викладач

Завідувач кафедрою:

Біда Олена Анатоліївна,

доктор пед. наук, професор

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 202_ року

Протокол № _____ / 2022

**Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра педагогіки та психології**

Кваліфікаційна робота
Вивчення досвіду педагогів релігійних закладів освіти щодо
якості рівня освіти різних навчальних закладів.

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Виконав: студентка IV-го курсу

Деак Юліанна Золтанівна

Освітня програма: 012 Дошкільна освіта

Науковий керівник: **Чопак Єва Василівна**

ст. викладач

Рецензент: **Поллої Каталін Дезидерівна**

ст. викладач

Берегове
2022

**II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Pedagógia és Pszichológia Tanszék**

**EGYHÁZI ISKOLÁBAN OKTATÓ PEDAGÓGUSOK
TAPASZTALATAI A KÜLÖNBÖZŐ OKTATÁSI
INTÉZMÉNYEKBE VALÓ OKTATÁS MINŐSÉGÉRŐL**

Szakdolgozat

Képzési szint: alapképzés

Készítette: Deák Julianna

IV. évfolyamos hallgató

Képzési program: 012 Óvodapedagógia

Témavezető: Csopák Éva

adjunktus

Recenzens: Pally Katalin

adjunktus

Зміст

Вступ	6
I. Історія церковного навчання	7
1.1 З історії Угорської релігійної освіти	7
1.2 Освіта під час проведення реформації.....	8
1.3 Підсумки XVII-XX століття	8
1.4 Церковна освіта після зміни режиму	9
1.5 Переваги духовного виховання.....	9
1.6 Спостереження державних та церковних шкіл	11
II. Початок діяльності та історія виникнення церковних шкіл	12
2.1 Великоберегівський реформатський ліцей	12
2.2 Великодбронський реформатський ліцей	14
2.3 Пийтерфолльвівський реформатський ліцей	15
2.4 Тячівський угорськомовний реформатський ліцей	17
2.5 Карачинський греко-католицький ліцей імені Олександра Стойки	18
2.6 Мукачівський католицький ліцей імені Святого Іштвана	20
III. Вивчення досвіду педагогів релігійних закладів освіти щодо якості рівня освіти різних навчальних закладів	22
3.1 Гіпотези	22
3.2 Інтерв'ю	22
3.3 Підсумковий аналіз результатів.....	36
3.4 Пропозиції на основі отриманих даних	37
Висновок	39
Резюме	40
Використана література	41

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	6
I. Az Egyházi oktatás története.....	7
1.1. A magyar egyházi oktatás történetéből.....	7
1.2. Oktatás a reformáció korában	8
1.3. A XVII.-XX. Század összefoglalója.....	8
1.4. Egyházi oktatás a rendszerváltás után	9
1.5. Az egyházi oktatás előnyei	9
1.6. Az állami és az egyházi iskolák megfigyelése	11
II. Az egyházi iskolák megalakulása, története.....	12
2.1. Nagyberegi Református Líceum	12
2.2. Nagydobronyi Református Líceum	14
2.3. Péterfalvi Református Líceum	15
2.4. Técsői Magyar Tannyelvű Református Líceum	17
2.5. Karáczfalvai Sztojka Sándor Görögkatolikus líceum	18
2.6. Munkácsi Szent István Líceum	20
III. Az egyházi iskolában oktató pedagógusok tapasztalatai és összehasonlítási véleménye a különböző intézményekben való oktatás minőségéről	22
3.1. Hipotézisek	22
3.2. Az interjúk	22
3.3. Az eredmények összefoglaló elemzése	36
3.4. Javaslatok a nyert adatok alapján	37
Összefoglaló.....	39
Rezümé	40
Hivatkozott irodalom.....	41

Bevezetés

Az egyházi oktatás számomra egy jól ismert közeg. Én magam is, egyházi oktatásban részesültem a Nagyberegi Református líceumban. Saját magam megtapasztalhattam, milyen nagy különbség van az állami és az egyházi iskolák között. Két külön világ, amely más és más eredményeket hoz magával. Van az egyházi oktatásnak egy olyan lényege, ami átjárja a diákokat és képes az iskolát megszerettetni velük, célokat és jövőképet kialakítani bennük. Ez a szellemiség egy fontos kulcs az oktatás fejlődéséhez.

A szakdolgozat elkészítéséhez több teológus és professzor anyagát használom fel, akik a vallási oktatás sajátosságait elemezték. Ezek mellett pedig a Kárpátalján lévő egyházi intézményekről gyűjtök anyagot különböző újságcikkekből, melyek megalakulásukkor jelentek meg, szabályzati könyvükből vagy éppen a hivatalos webes felületről.

Az elméleti anyagot kutatással erősítem meg. Interjúkat folytatok olyan tanárokkal, akik állami és egyházi középiskolákban is dolgoztak egyaránt. Megfigyelem az összehasonlításukat és személyes véleményüket, majd egységes következtetést vonok le.

A célom az, hogy felkutassam mi lehet az a bizonyos alkotóelem, ami megtalálható az egyházi oktatásban. Mi az, ami miatt az ott élő diákok sokkal jobban szeretnek tanulni és sokkal magasabb színvonalat érnek el. Megismerni azt a szellemiséget, amit ott végeznek és alkalmazni más oktatásban, akár az állami oktatási rendszerbe beépíteni. Olyan ötleteket, tapasztalatokat átvenni, ami által a saját oktatásom hasonló lesz, mint az egyházi intézményekben. Ha nem is lehet az egész intézményt a fejlődés irányába terelni, az egyházi oktatás mintavételére ösztönözni, de ha már egy oktató átveszi a stílust és a technikákat, akkor már biztosan változást hozhat.

„Adj a bölcsnek, és még bölcsőbb lesz, tanítsd az igazat, és ő gyarapítja tudását! A bölcsesség kezdete az Úrnak félelme, és a Szentnek a megismerése ad értelmet.”
(Példabeszédek 9:9-10)

I. Egyházi oktatás története

A vallás és az oktatás már kezdetek óta valamilyen szinten kapcsolatot tart egymással. Maga a keresztyéni vallás is úgy indult, hogy Jézus a tanítványait tanítani küldte ki. Embereket tanítottak, oktattak és az evangéliumot adták így tovább. Később mikor, kolostorok alakultak ki, az írás tudását úgy tanulták meg az „egyszerűbb” emberek, akik nem nemesi ágból származtak, hogy szerzetesként Bibliákat másoltak napokon keresztül és ezzel megismerkedtek az írás alapjaival. Itt még ritkán tanult gyermek, főleg felnőtt férfiak vettek ebben részt, mégis a Regula utalása szerint jelen voltak a gyermekek a kolostor életében (Bodó, 2017).

1.1 A magyar egyházi oktatás történetéből

Később Luther Márton és Kálvin János idejében találkozunk az egyházi intézmények fellendülésével. A két reformátor nagyban hangsúlyozta az egyházi oktatásnak fontosságát. Luther egy olyan iratát is kiadta 1524-ben, ami nagyban az egyházi oktatás mellett fogott, *„Németország összes városainak polgármestereihez és tanácsosaihoz keresztyén iskolák felállítása és fenntartása véget”* címmel. Hibáztatta a családokat, a miért nem nevelték gyermeküket kellő képen és ezeket az iskolákat gondolta Németország jövőjének (Bodó, 2017).

Kálvin is ugyan ezzel az érveléssel gondolkodott. Ő is a családot okolta egyházuk hanyatlásáért és az oktatás érdekében is nagyon sokat tett. *„Az egyház küldetéséhez elválaszthatatlanul tartozik hozzá a következő generáció felkészítése az Istent dicsőítő emberhez méltó életre, hogy az ilyen emberek alkalmasakká váljanak az egyház és az állam magas szintű szolgálatára.”* (Pruzinszky, 1909; idézi Bodó, 2017:73). Így 1559. június 5. Genfben Kálvin megnyitotta az egyházi iskoláját, ahol elhangzott beszédében az-az állítás, miszerint *„az iskola az egyik legnagyobb jótétemény, mert segíthet abban, hogy az ember újra felfedezze az egykor összetört isteni képmást”*. Ez után annyira lázba hozta Kálvin kis városát, hogy Genfben minden gyermek egyházi oktatásban vett részt. Ez nem azt jelenti, hogy mindenki teológus lett, hanem a középiskola után többféle tudomány megnyílt számukra: kereskedő, iparos vagy akár tudós.

Az embereknek ez olyan háttér adott, ami által lelkileg és szellemileg is egyaránt fejlődtek. Az életre nevelődtek minden téren. A Debreceni kollégium épületén máig ez

olvasható: *orando et laborando* – imádkozva és dolgozva (élni), vagyis Isten dicsőségére élni teljes mértékben (Bodó, 2017).

1.2 Oktatás a reformáció korában

A reformáció elterjedése után az iskolákban is változás történt. Abban az időben Magyarországon a középkor iskolafajai voltak jelen, a legtöbb faluban a XIV. és XV. században az iskoláztatás a plébánia székhelyén folyt. Az iskolák nagy része elemi fokozatnak felelt meg, középfokú iskolák általában a kolostori, székesegyházi és káptalani iskolák voltak, sőt néhány főiskolai foknak is megfelelt. A városi iskolák is külön iskolatípusnak számított. Ezek főként az általános keresztyén szellem megőrzését és a mindennapi életszükségleteket tartották szem előtt, tehát az anyanyelven való tanulást: írást, olvasást, számolást. Ezzel ellentétben a másik típus a latin nyelvtanítást is előtérbe helyezte. A reformmozgalom megjelenése előtt az egész magyarországi tanügy hanyatlóban volt a főpapság elvilágiasodása és erkölcstelenedése miatt.

Tehát, a reformáció Magyarországra érkezése után három eszközt vesz kézbe: a szószéket, a sajtót és az iskolát. Így nem csak a vallást, hanem az iskolákat is megreformálja, egészen mássá teszi. Élettevékenységre sarkalja és fölelészti, megszorítja az iskolákat. Frankl Vilmos a XVI. századból 156 iskolát említ meg és ezek közül 132-öt protestánsnak mond (Szelényi, 1917).

1.3 A XVII.-XX. század összefoglalója

A XVII. század 70-es éveiben megindult a reformátusok üldözése, ami folytán a legtöbb iskola válságba került. Nagyon sok egészen megsemmisült vagy éppen lefokozva éppen, hogy fen tudta tartani magát. Ez egészen Mária Terézia uralkodásának utolsó éveig tartott, a trónörökös József befolyása miatt. Egészen új korszakot nyit a Ratio Educationis oktatási rendelkezés megjelenése is 1777-ben. (Szelényi, 1917).

A II. világháború előtt az iskolák nagy része egyházi volt, viszont a háború után javarészt lecsökkent ezeknek a száma. A szovjet diktatúra az állami iskolákat pártolta és teljes mértékben el akarta törölni az egyházi iskolákat. A kommunista vezetők egymás után államosították vagy éppen bezárták ezeket az iskolákat. Minden egyházi oktatás vagy bármelyik egyesület, amely vallási volt, az zaklatáson ment keresztül.

1948. június 16.-án az Országgyűlésen elfogadták azt a kíméletlen törvényt, miszerint az egyházi iskolákat államosítani kellett. Ennek következtében 6505 egyházi oktatási intézmény került állami tulajdonba, ide tartoztak óvodák, népiskolák,

gimnáziumok, szakiskolák és tanítóképzők. Összesen vagy 10 egyházi iskola működhetett az egész országban (Radvánszky, 2017).

1.4 Egyházi oktatás a rendszerváltás után

A rendszerváltás után nagyon lassan kezdett regenerálódni az egyházi oktatás. Az új törvény kijelentette, hogy minden ingatlant, amit 1948 után lett elkobozva az állam által, azt vissza kell adni, bár ez nagyon lassan következett be. Sok épület leromlott állapotban vagy éppen üresen került vissza.

Maga az egyház teljesen csak 1989-től kapott szabad kezet, amikor is a rendszerváltás után fellendült és programokat, intézményeket szerveztek. Elkezdődtek a parókia, templomrenoválások, a nyári ifjúsági táborok szerveződése, diakóniai intézmények és református gimnáziumok kialakulása, ez már itt Kárpátalján is. 1993-tól pedig megjelenik az első református gimnázium is, amely Nagyberegen található. Ezután pedig szintén a Kárpátaljai Református Egyház jóvoltából megalakul a II. Rákóczi Ferenc Tanárképző Főiskola. Ezek után pedig több egyházi gimnázium, középiskola és óvoda nyílt, amelyek máig működnek itt Kárpátalján is (Radvánszky, 2017).

A Kárpátalján lévő oktatási intézmények nem kapnak semmilyen támogatást az ukrán államtól. Még maga a tanárok fizetését sem Kijev állja, pedig az itt tanuló diákok ugyan olyan adófizető polgárok, mint az állami iskolában tanuló diákoké. Az egyházi líceumokat Kijev a magánintézmények kategóriába sorolta, amik nem jogosultak állami támogatásra. Ezért ezek az intézmények Magyarországi vagy más külföldi támogatás által jöhettek létre és fejlődhetnek (<https://www.youtube.com/watch?v=PWbTw3nWQ2Q>).

1.5 Az egyházi oktatás előnyei

Karácsony Sándor neveléstudós volt az, aki a református pedagógiára az egyik legnagyobb hatást gyakorolta. Ő volt, aki a reformáció értékeinek közvetítését mind a közéleti, mind a tudományi területen is alkalmazta. Olyan nevelési formát akart kialakítani, ami a Szentírásból ered. A nevelési reformjának az volt a lényege, hogy a pedagógiai alapviszonyokat helyre állítsa, és a szeretetet tegye előtérbe fő módszerként. Úgy vélte, hogy az iskola feladata az, hogy a gyermeket pozitív élményben részesítse és feloldja a lelki gátlásait, mint személyt pedig őszinteségre és szabadságra nevelje. Több módszert talált arra, hogy hogyan lehet feloldani a lelki gátlásokat:

- a nevelővel szemben diákönkormányzat működtetés

- aktív közösségi élet az osztálytársakkal
- az egyén szintjén való önállóság
- az iskolai munka terén az életszerű, valódi problémákra fókuszáló feladatok megoldásával

„Evangéliumi szempontból ugyanis a pedagógia nem több mint felelősséggel tudomásul venni azt a tényt, hogy közösségi életünkben gyermekek is vannak. Evangéliumi pedagógia tehát: életközösség vállalása gyermekekkel. Krisztus szerinti életközösség viszont nem több és nem kevesebb, mint a szeretet.” (Karácsony, 2005, 46.o. idézi: Bogárné Kocsis, 2017, 16).

A tanár fő feladata, hogy a gyermek egy harmonikus egyéniséggé váljon, ezt képességfejlesztéssel és tehetséggondozással érheti el, testileg és lelkileg is fejlessze őket.

Karácsony Sándor szerint az értelmes, tehetséges tanuló szorosan összefügg az imádkozó, bibliaköri tanulóval. Három pontba szedte a képességfejlesztés és tehetséggondozás komponenseit:

1. A megtért, hívő, értelmes tanuló
2. Segítő, motiváló tanár, aki Jézus Krisztus szolgájának vallja magát
3. Isten kegyelmének elfogadása, segítségül hívása

Azok a diákok, akik erkölcsi és hitbeli fejlődésen mennek végbe, azoknál eredményezhet átlagon felüli képességek, személyiségjegyek, amelyek szükségesek a tehetségkibontakoztatáshoz. Ide tartozik a feladat iránti elkötelezettség, a kitartás, az alkalmazkodás, a szorgalom, a szakmához való hozzáállás, alázat, az örömteli munkavégzés, konfliktustűrő képesség a képesség, amivel megújulni kíván és a magasabb szintű gondolkodásra való képesség. (Bogárné Kocsis, 2017).

„Sokan úgy gondolkodnak, hogy ha valaki mérnöknek készül, azt ne terheljék zenei neveléssel. Mi elsőrendűen az embert tartjuk szem előtt, hogy jó férj, jó feleség, jó apa, anya legyen azokból, akiket mi nevelünk.” Így nyilatkozott a Jelenits István, piarista szerzetes, a budapesti Piarista Gimnázium és a Pázmány Péter Hittudományi Egyetem tanára egy interjú során. Szerinte a közoktatásnak az ember jövőjét kell, hogy szem előtt tartsa és minden téren ismeretekkel fejleszteni. Az intézmény egy befogadó közösség kell, hogy legyen, ami által a gyermek szeret is tanulni, nem csak kötelezettségből van ott.

Kálmán Attila, a Pápai Református Gimnázium igazgatója úgy vélekedett, hogy a diákokat meg kell tanítani logikusan gondolkodni, az átverések elkerülése érdekében.

Olyan nevelést kell használni, ami által fejlődik a jelleme, hogy legyen tartása és kitartása, az ízlését, hogy meg tudja különböztetni a szépet a rúttól és a kommunikatív képességét, hogy képes legyen meg érteni másokat és meg tudja értetni önmagát másokkal. Az egyházi iskolák ezt mind előtérbe helyezik és adnak egy pluszt, ami által olyan ismereteket, tapasztalatokat és élményeket szerez a gyermek, ami elősegíti azt, hogy a hit ajándékát megkapja. Ez ad egy olyan harmóniát, belső békét, amit nem lehet ráerőltetni az emberre, de ha igényli, akkor biztosítani kell a lehetőséget rá.

„Az egyházi iskolát nem az teszi egyháziává, hogy beviszik olykor a Bibliát, vagy néha imádkoznak, hanem elsősorban a légköre. Vagyis ahogy a tanárok beszélnek egymáshoz és egymásról (a másik háta mögött), ahogyan beszélnek a gyerekhez és gyerekről, ahogyan megszervezik a diák munkáját, ellenőrzését és szabadidejét. Egy jó iskolában kölcsönös a tisztelet. Nem csupán a diáktól követelik meg, hogy tisztelje a tanárt, a tanár is tiszteli a növendékét. Látja benne a leendő felnőttet, családapát, mérnököt...” (Pásztor, 2003).

1.6 Az állami és az egyházi iskolák megfigyelése

2011-ben Hermann Zoltán és Varga Júlia közgazdasági kutatók egy kutatást végeztek az állami és egyházi iskolák körében. A kutatás folyamán felmértek egyházi illetve állami iskolák oktatási rendszerét, diákok tudását és összehasonlították azt. Kiadtak egy standard kérdőívet, ami felmérte a diákok tudását. Az eredmény szerint a két iskola típus között semmi eltérés nem látszott matematika terén, tehát ugyan azon a szinten tanulnak matematikát az állami, mint az egyházi iskolákban. Viszont amikor szövegértésre került a sor az egyházi iskolákban tanult diákok jobban teljesítettek azon (Hermann; Varga; 2016).

Az egyházi iskolák tükrözik a felekezetek népességen belüli arányát. Magyarországon a legtöbb diák katolikus iskolába jár, a második helyen található a református majd a harmadikon az evangélikusok. Nálunk ez nagyban függ attól, hogy melyik felekezeti típusból van több, tehát a református előnyt élvez, mivel több református líceum van, mint katolikus.

Érdekes megfigyelni, hogy az idő folyamán egyre több állami iskolából alakul egyházi iskola. Sokat így próbálnak, megmenteni a bezárástól vagy ezzel szereznek finanszírozást az iskola felújításában. Sokan azért adták be a gyermeküket egyházi iskolákba, mivel az állami nem tudta ugyan azokat a feltételeket megadni (Tomasz, 2017).

II. Az egyházi iskolák megalakulása, története

Kárpátalján és sok más területen egyszerre lélegezett fel minden egyház, miután a Szovjetunió elnyomása alól kikerültek. Ezért a 90-es évekre vallási fellendülés jellemző. Az emberek konkrétan szomjaztak az evangéliumra és szerettek volna mindent visszaállítani a régi kerékvágásba. A felekezetek úgy gondolták, hogy kell egy olyan iskola, ahol a gyermekek, már az új rendszerben, vallásban nevelkedhetnek. Mindegyik iskolának egy volt a célja, olyan fiatalokat nevelni, akik a jövőben majd magabiztosan, és keresztyén magaviselettel, lelkülettel állnak neki az életnek.

2.1 Nagyberegi Református Líceum

A Kárpátaljai Református Egyház együttműködésével 1993. szeptember 8.-án megnyílt Nagyberegen az első Református Gimnázium kísérleti osztálya. Az osztályba 21 diák került, akik a 9. osztály után felvételizhettek az intézetbe és 3 év képzést kapnak. Az alapítók célja az volt ezzel,

hogy a fiatalokat előkészítsék az egyetemi felvételikre, ahol orvosi, mérnöki, pedagógusi vagy akár lelkipásztori

1. kép. Nagyberegi Református Líceum épületének felirata

Forrás: <https://nbrl.com.ua/>

végzettséggel, keresztyén emberként tölthetik be hivatásukat. A tanulás magyar nyelven folyik emellett pedig az ukrán és angol idegen nyelv elsajátítását is szemelőt tartják. Emellett kötelező megismerniük a bibliaismeretet, egyháztörténelmet és az ének zene egyházi oldalát is. A követelmény magas, de csak ilyen módon fognak tudni bekapcsolódni az európai szintű középiskolai képzésbe. Az iskola elindításban nagy segítséget nyújtott a Sárospataki Református Teológia és a holland EDUCA oktatási szervezet (Reformátusok lapja, 1993).

2014-ben sor került az új épületkomplexum átadására, ami tartalmaz konyhát, étkezdét, tornatermet és diákothont. Egy olyan összkomfortos építmény, amely minden igényt kielégít és a diákok kényelmét szolgálja. A tanévzárás és kezdés beletorkollik a

nyárba, mivel külön angol és ukrán tábor kerül megszervezésre a diákok számára

(<https://www.youtube.com/watch?v=BqTlOhhpPnU&t=139s>).

Mivel első egyházi iskolaként indult, ezért rengeteg akadállyal kellett szembesülniük és az elvárásoknak megfelelniük. Harcolni kellett a működéséért és az infrastruktúra kialakításáért. Ezért

2. kép. Nagyberegi Református Líceum épülete
Forrás: <https://nbrl.com.ua/>

mára már olyan adatokkal büszkélkedhetnek, amik kiemelkedőbbek a többi iskolánál. Az itt tanult és végzett diákok közül 95% tovább tanult valamilyen felső oktatási képzésen, Magyarországon és Ukrajnában is. 2019-ben összesen 710 diák végzett a Nagyberegi Református líceumban a 26 év alatt.

A diákok a líceumba 2, 3 vagy 4 évet is eltölthetnek, mivel külön van felvételiző lehetőség 8., 9. és 10. osztályban is egyaránt. Idén, 2020-ban már 5. osztálytól is lehetett jelentkezni. Az itt töltött évek alatt a diákok lehetőséget kapnak arra, hogy kibontakoztathassák a tehetségüket és meg tudják találni a számukra leginkább megfelelő tovább tanulási lehetőséget.

Az iskola tanmenete még mindig kötelezőként tartalmaz vallási tantárgyakat úgy, mint az egyházi zenét, egyháztörténelmet és bibliaismeretet. Fontosnak tartják, hogy ne csak az oktatás legyen előtérben, hanem a nevelés is, és ez mindenképpen Isten igéjén keresztül működjön. Ezért ennek az érdekében is, az iskola bentlakásos funkcióval rendelkezik. Az iskolában és a kollégiumban töltött idő alatt kerül sor maga az tanórákra, külön tanuló időre és más fejlesztő foglalkozásra is. Ezek a következők:

- lelki munka: hétkezdő áhítat, reggeli diákáhítatok, imaórák, bibliaórák, ifjúsági órák, hitmélyítő bibliaórák, esti szobaáhítatok.
- missziói tevékenység: cigánymisszió, missziós kiszállások a gyülekezetekben.
- diakóniai munka: egyedülállók látogatása községben, idős rászorulóknak segítése (Nagyberegi Református líceum szabályzat, 2017).

2.2 Nagydobronyi Református Líceum

Nagydobronyban 1995-ben alapították a református gimnáziumot. Alapítói Szabó Dániel főgondnok és Horkay László püspök úr volt, aki az egyházi iskola lelkészigazgatójaként is szerepelt. Egy autó iskola épületét kérték el, ahol tervezték megalapítani az iskolát. Szabó Dániel úgy gondolta, „ha nem adják ide, még bérbe sem, akkor elkezdjük a parókián vagy pedig az utcán. Mert itt az idő és ezt nem szabad elmulasztani, ha egy percet is veszítünk, akkor is már késtünk. Ha egy napot is fognak tanulni a gyerekek, akkor is megérte, azt a tudást már elviszi magával az életbe, meg azt a lelki nevelést is.” Az épületben még padló sem volt, ablakok hiányoztak, falak voltak leomolva, még egy szekrény se volt. A könyveket Magyarországról szerezték be, amit azután egy Hollandiából kapott fénymásolóval fénymásoltak. A líceum saját címerrel is rendelkezett.

3. kép. Nagydobronyi Református Líceum első címere

Forrás:

http://dobronyigimi.at.ua/news/felveteli_2018/2018-01-16-149

A Nagydobronyi Református Líceum biológia-kémia és fizika-matematika tagozatos. Évfolyamonként párhuzamos osztály van évégett. Az itt töltött évek alatt a tanulók kidolgozzák az ukrán állam által előírt tantervet és a Magyarországi egy részét is, a tanulók céljainak elérésének érdekében. Igen nyelvként angolt tanulhatnak a diákok. 2017-ig 7. osztálytól lehetett jelentkezni, majd ezt követően egészen 5. osztálytól várták a diákok jelentkezését. Az iskola bentlakásos funkciója végett a tanórákon kívül lehetőség van arra, hogy korrepetálásra járjon, amit a tanárok vezetnek le. A magason képzett tanári kar segíti a diákokat az előttük álló szakmák kiválasztásában és a felvételikre. A hátrányos helyzetű gyermekeket több alapítvány is támogatja. A gimnáziumból többen Ungvári Nemzeti Egyetemen; II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai magyar főiskolát és a Debreceni, Sárospataki és Budapesti teológiát választják továbbtanulás céljából. Továbbá szoros kapcsolatot ápol magyarországi és más külföldi oktatási intézményekkel is. Több külföldi intézménnyel testvériskolai kapcsolatot ápol.

A Nagydobronyi Református líceum kollégiuma is a külföldi támogatók által fejlődött, a legmodernebb szárnyhoz a szobákhoz saját fürdő tartozik. Négy és öt fő helyes szobák lettek kialakítva a családias légkör megteremtés érdekében. Három külön kollégium van, ezek korosztályra elkülönítve.

Minden napi tanulást ige hallgatásával kezdik és fejezik a diákok, mivel az iskola nagyon fontosnak találja azt, hogy az állami tanterv elsajátítása mellett, hitbelileg is erősítsék a gyermekeket. Egyházi tantárgyak szerepelnek a tanórák között, továbbá lehetőség van a délutáni, esti órákban bibliaórák és ifjúsági alkalmak látogatására (<https://www.youtube.com/watch?v=PWbTw3nWQ2Q>).

2019. szeptember 8.-án a kárpátaljai református líceumok központi tanévnyitó ünnepségén sor került a Nagydobronyi Református líceum megújult épületének átadására. A tanulók száma javarészt megnövekedett, ezért szükséges volt az épület kibővítésére. A líceumban 24 év alatt összesen 700 diák érettségizett le (Bara, 2019).

4. kép. Nagydobronyi Református Líceum régi épülete
Forrás:
<http://www.karpatalja.ma/karpatalja/oktatas/a-nagydobronyi-reformatus-liceum-felvetelt-hirdet-a-2018-2019-es-tanevre/>

5. kép. Nagydobronyi Református Líceum új épülete
Forrás:
<http://www.refradio.eu/radio/sion/mutat/11524/>

2.3 Péterfalvi Református Líceum

A líceum 1995-ben alakult meg Tivadarfalván. A templom épülete mellett egy elhagyott, régi kolhoz rendszerből való halászhorgó gyár maradt fent, és ebben láttak lehetőséget, az akkori lelkész Oroszi Pál tiszteletes és Gulácsi Lajos akkori református püspök. A kilencvenes évek elején sem anyagi költség, sem hatósági engedély nem volt ahhoz, hogy intézmény jöhessen létre, pláne nem egyházi. Ahogyan a többi egyházi intézmény abban az időben, a Péterfalvi Református líceum is a külföldi támogatások által tudott talpra állni. Az iskola felszerelést, tanszereket, ruházatokat, pénzt kapott, emellett pedig ötleteket, segítséget és imatámogatást is. 20 év alatt a líceum több változáson ment keresztül. 2004-ben kollégium épült a diákok számára, az iskolát pedig korszerűsítették és folyamatosan fejlesztették.

Az iskolában négy évfolyam található 8.-tól egészen 11.-ig, 10-től szakosodhat a diák aszerint, hogy humán vagy reál osztályban szeretne tovább tanulni, ahol az általa választott irányba erősítheti magát. Az állami ukrán nyelvet és az angolt, mint idegen nyelvet a diákok már a nyár folyamán táborokban tudják fejleszteni. Az oktatás két hetes ciklusokban folyik, mivel a bentlakás erősíti az önállóságot és a diák teljes mértékben a tanulásra összpontosíthat.

A líceum előtérbe helyezi az oktatás mellett, a lelki munkát és a keresztül erkölcsi nevelést. A gyerekek a gyülekezet életébe is bekapcsolódnak, azáltal, hogy heti háromszor istentiszteleti alkalmakon részt vesznek. A napokat áhítattal kezdik és áhítattal fejezik. A diákok diakóniában is részt vesznek. Minden héten ellátogatnak a Nagyszőlősi gyermekosztályra, ahol azokkal a gyerekekkel foglalkozhatnak, akiket a szülők eldobtak maguktól. Ez a program az elhagyott gyermekeknek és a diákoknak is sokat segít, lelki fejlődést végez bennük (<https://www.youtube.com/watch?v=yqJW8XofG0A>).

A diákok különféle szakkörökre járhatnak, ahol tovább fejleszthetik képességeiket. Az iskola több pályázatot is megnyert, ami által különféle országokba utazhatnak a tanulók. A gimnázium tartalmaz egy szabadidő termet is, ahol a diákok társaloghatnak, vagy a sporteszközök által engedhetik ki a feszültséget. 2016-ban 545 fiatal szerzett érettségi bizonyítványt a líceumban, ezek közül kilencen visszatértek tanítani, hatan lelkészek, de vannak orvosok, mérnökök, jogászok, tehát a diákok eljutnak bárhová, ahová csak a bővülő lehetőségek engedik (<https://www.youtube.com/watch?v=WLVmO0p6bQs&t=1s>).

6. kép. Péterfalvi Református Líceum épülete
Forrás: <https://www.prlweb.net/>

2.4 Técsői Magyar Tannyelvű Református Líceum

A Técsői Református Líceum alapítója Ambrus Pál, a Hollósy Simon Középiskola egykori igazgatója. Az ötlet az volt, hogy kialakítanak egy olyan líceumot, ahol a szórványban élő magyarságnak lehetősége lenne az anyanyelvén igénybe venni az oktatást az alapkötőtől a felsőfokú képzésig. Ambrus Pál, ehhez támogatókat kereset és 1992-ben pályázatot nyújtottak be a líceum megépítésére, amit megnyertek. A városban működő református egyház lelképásztora László Károly segítségével sikerült az építkezést megkezdeni. Az építkezésen nagy segítséget nyújtottak a középiskola

tanulói, tanárai, szülők és a településen lakók, ezáltal együtt a közös cél segítségére. 1998-ban már felvételire lehetett jelentkezni viszont az osztály még a Técsői Hollósy Simon Középiskolában tanult, majd csak 1999-ben költöztek át az új épületbe. Hivatalosan pedig 2000. augusztus 28-án történt a líceum épületének ünnepélyes átadása és megnyitása. A líceumban 20 év alatt, összesen közel 600 diák végezte el középiskolás éveit itt (<http://liceum-new.tyachiv.info/>).

Az iskolába négy évfolyam található, 8. osztálytól egészen 11-ig. A kollégium 120 férőhelyes, ahol Kárpátalja hét járásából származó diákok élnek. A tanulók rendszeresen járnak versenyekre, ahol kiemelkedő eredményt végeznek. Az iskolában sportszakkörök (labdarúgás, kosárlabda, asztalitenisz) mellett tánc és énekszakkör várja a diákokat.

A líceum felszereltsége rendkívül fejlett, számítógéppel felszerelt

informatika termek, minden osztályban vetítőtől és digitális táblával rendelkezik. A hat szaktanterem (fizika, matematika, magyar nyelv és irodalom, ukrán nyelv és irodalom, történelem és idegen nyelv), megfelelő segédeszközöket tartalmaz. Az iskola

7. kép. Técsői Magyar Tannyelvű Református Líceum címere

Forrás:

<http://liceum.tyachiv.info/Hun/bl>

8. kép. Técsői Magyar Tannyelvű Református Líceum épülete

Forrás: <https://karpataljalap.net/2017/02/01/orzok-akik-vigyaznak-strazsan>

fejlesztésében pályázatok és külföldi támogatók segítettek, közöttük a testvériskolák is, amik találhatóak Nyíregyházán, Nagykőrösön és Jászberényen. Testvériskolai kapcsolataik cserediákprogramokban, közös kirándulásokban, eszköztámogatásokban realizálódnak.

A vallási szellem elmaradhatatlan egy egyházi iskolában, a Técsői Református líceumban egyháztörténeti, bibliaismereti, illetve keresztyén erkölcsi órákon vehetnek részt a diákok. Emellett pedig külön református, római katolikus és görögkatolikus hittanórákra is járhatnak, felekezeti hovatartozásuk szerint. Református tanintézetként pedig az összes református ünnep megünneplésére sor kerül (Lajos, 2017).

2.5 Karácsfalvai Sztojka Sándor Görögkatolikus líceum

9. kép. Karácsfalvai Sztojka Sándor Görögkatolikus líceum épülete
Forrás: <https://sztojkaliceumiskolankrol.blogspot.com/>

Ez a líceum Kárpátalján az egyetlen magyar középfokú görögkatolikus oktatási intézménye.

A líceumban három igazgató tevékenykedik: Tóth Jenő, aki a karácsfalvi és tiszakeresztúri görögkatolikus parókus; Magyar Vita, aki az oktatásért felelős és Pösze Roland, aki a líceum lelki vezetője. Az iskola, már kezdetektől fogva azon van, hogy ifjúságnevelő és magyarságmegtartó kulturális tevékenységet tudjon elsősorban nyújtani. Az intézmény egyik célja, hogy egy olyan nevelési munka folyjon, ami görögkatolikus mentalitású és a magyar hagyományokon, értékeken nyugodjon.

A líceum mottója: „Több, mint iskola!” Ez a mottó azért alakult ki, mivel az intézmény olyan tevékenységeket nyújt a tanulóknak, mint a fafaragás, virágkötészet,

falusi és szakrális turizmus. Ezek a foglalkozások heti két órát vesznek igénybe. A szakoktatás nem akkreditált keretek között folyik. A diákok 7. osztálytól jelentkezhetnek az intézménybe, ezután pedig négy évfolyamon zajlik az oktatás. A líceumban negyedévenként és félévenként átlagolják a tanulók teljesítményét, akinek nem haladja meg év végére az átlaga a 7-est, azt elbocsájtják. A versenyeken elért jó helyezést a líceumösztöndzsképpen pénzjutalommal motiválja. A lemaradt, vagy csak tudásra szomjas diákok ingyen vehetnek igénybe pótfoglalkozásokat.

A líceum a tehetséges és hátrányos helyzetű diákok segítségére létrehozott egy Sztojka Sándor Jótekonysági Alapítványt, amely célja, hogy egyenlő feltételekhez juthassanak. A szociális program által 70 tanulónak nem kell fizetnie az étkezésért, a maradék 30 pedig csak a különböző magaviseleti problémák miatt fizetik. Az érettségiző diákok 60-70 %-a továbbtanul, ezek részt vesznek felsőoktatásban vagy szakképzésben. (Molnár F. 2017).

A líceum létre hozott egy saját ösztöndíjat, a Sztojka Sándor ösztöndíjat. Ilyenkor a görögkatolikus egyház negyedévente lehetőséget ad minden növendék számára a megpályázásra. Az ösztöndíj 5 értékelési kritérium alapján kerül megítélésre:

- Szertartáslátogatás - Ha a növendék minden szertartáson jelen van.
- Tanulmányi átlag – Ha a tanulmányi átlaga magasabb a 7-es jegynél, minél magasabb, annál több pontot ér.
- Megrovás – Ha az előző negyedévben nem kapott magaviseleti megrovást.
- Magaviselet – Ha az előző negyedévben nem volt gond a magaviseletével.
- Dicséret – Minél több dicséretet kap a tanuló, annál több pont.

A legtöbb pontot szerző diák kapja meg az ösztöndíjat negyedévenként, amelynek az összege 20 000 UAH (<http://sztojkaliceumblog.blogspot.com/p/szabalyzat.html>).

Az iskola működési feltételeit a magyar állam biztosítja, és folyamatos fejlesztések valósulnak meg. A Sztojka-líceum modern, tanuszodával, szaunával, kosárlabdapályával, lelátóval és öltözőkkel felszerelt tornaterem tulajdona. Ezeket a fejlesztéseket támogatta a magyar állam, aki közel 291 millió forintot adományozott, ezen kívül a Magyar Püspöki Kar, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye, a Hajdúdorogi Görögkatolikus Metropólia, a Pannonhalmi Bencés Főapátság és számos magánszemély.

Az új építmények által lehetőség nyílt a diákok számára a heti kétszeres úszásoktatást, valamint a röplabda, gimnasztika, kosárlabda oktatásban való részvételt. A líceum tartalmaz kinti kemencét és pavilont is, ahol a diákok szabadidejüket tölthetik. Továbbá a líceum kerékpár túrákat szervez a saját kerékpárjaik használatával. Az intézmény kirándulásokat szervez minden éven különböző országokba és nevezetes helyekre. A diákoknak több szabadidős programot is szerveznek, köztük: farsangi bál, mikulás est, cserkész konferencia, koncertek, kirándulások és hagyomány megőrző programokat.

Az intézmény az önellátásáról is hírhedt, mivel 80 ezer liter vízzel tudják ellátni meleg vízrendszerüket és medencefűtésüket, ezen kívül még napelemek segítségével körülbelül 20 kilowattnyi elektromos energiát képesek előállítani. A Sztojka-líceumban minden feltétel adott ahhoz, hogy kiművelt emberekkel gazdagítsa a kárpátaljai társadalmat. (Molnár F., 2017).

2.6 Munkácsi Szent István Líceum

1998-ban a munkácsi II. Rákóczi Ferenc Magyar Tannyelvű Középiskolában külön osztályt hozott létre a római katolikus egyház. Ez olyan sikerre tett szert, hogy egy idő után, már szűkösen voltak az egy intézményben, ezért az Egyházmegyei Szent Márton Karításalapítás elindította a folyamatot az iskola megnyitására. 2001. augusztus 30-án hivatalosan megnyitotta kapuit a Munkácsi Szent István líceum. (Béres, 2017).

10. kép. Karácsfalvai Sztojka Sándor Görögkatolikus líceum pavilonja

Forrás: <https://sztojkaliceumiskolankrol.blogspot.com/>

11. kép. Karácsfalvai Sztojka Sándor Görögkatolikus líceum kerékpárok

Forrás: <https://sztojkaliceumiskolankrol.blogspot.com/>

Az intézetben 7. től lehet jelentkezni és négy évfolyamban zajlik az oktatás. A felvételizők nincsenek felekezethez kötve, más egyházból is jelentkezhetnek. Fontosnak tartják, hogy vallásos légkör vegye közre a tanulókat és nem csak a szellemi, de lelki fejlődés. Céljuk, hogy olyan embereket faragjanak a diákokból, akik másokért felelősséget tudnak vállalni, akik felkészülnek az életre, melyet megalapozott hittel, hűség és keresztyéni módon élhetnek majd. A megvalósítása érdekében lelki gyakorlatok, közösségi foglalkozások, kirándulások, tantárgyi hetek, vetélkedők és más egyéb programok szerveződnek.

Az iskola szakiránya az informatika és az idegen nyelvek (angol, német). Korszerű és jól felszerelt informatika, kémia, fizika és idegen nyelv szaktermekkel rendelkeznek. Az intézmény könyvtára folyamatosan fejlődő szakkönyv és folyóirat állománnyal rendelkezik, illetve egy 1100 kazettából álló filmgyűjtemény. A végzett diákok 90 %-a továbbtanul felsőfokú intézményben.

2015 szeptemberén az iskola új szárnyal, illetve konyhával, étkezdével, tornateremmel és konferenciateremmel bővült. 2018 nyarán pedig új kollégium épülhetett fel, amit a Bethlen Gábor Alapkezelő támogatta. Az új kollégium 62 fő befogadására alkalmas, emellett pedig a négy ágyas szobákhoz jár egy hűtőszekrény, mosdó, zuhanyzó. Továbbá edző és tornatermet, konyhát valamint tanulószobákat is kialakítottak a 2018. október 25-én átadott koedukált kollégiumban (<https://munkacs-katlic.org.ua/rolunk/>).

12. kép. A Munkácsi Szent István líceum épülete
Forrás: <https://karpataljalap.net/2018/01/28/munkacsi-szent-istvan-liceum-felvetelt-hirdet-20182019-es-tanevre-8-9-es-10-osztalyba>

13. kép. A Munkácsi Szent István líceum kollégiuma
Forrás: <https://munkacs-katlic.org.ua/kollegium/>

III. Az egyházi iskolában oktató pedagógusok tapasztalatai és összehasonlítási véleménye a különböző intézményekben való oktatás minőségéről

A témám megfelelő kidolgozása érdekében gyakorlati munkát végeztem. A munkám során felkerestem olyan egyházi iskolában dolgozó tanárokat, akik dolgoztak állami intézményben is. Ezzel az volt a célom, hogy felmérjem, milyen véleménnyel rendelkeznek a különböző típusú intézményekről.

Először megpróbáltam felvenni a kapcsolatot az egyházi iskolákkal. A Kárpátalján lévő 6 egyházi líceumból csak 5 líceumot tudtam elérni. Miután információkat kaptam arról, hogy melyik munkásuk az, aki tanított eddigi pályafutásán mind a két típusú intézményben, felvettem velük is a kapcsolatot telefonon vagy online felületen. Az interjút nem mind vállalták ezért végül 6 személyt tudtam elérni és csak 4 líceumot megvizsgálni. A járvány helyzet miatt az interjúk telefonon keresztül készültek.

3.1. Hipotézisek

H1. Azok a tanárok, akik tanítottak állami iskolában és egyházi líceumban lényeges különbséget vettek észre az oktatási módszerek között.

H2. A lelki nevelés hatással van a diákok tanulmányaira.

H3. Az intézmény környezete és a tanár-diák kapcsolat jobban ösztönzi a diákokat a továbbtanulásra.

H4. Az egyházi líceum több lehetőséget ad a diákok továbbtanulását illetően.

3.2. Az interjúk

Adatközlő-1 (Nagydobronyi Református líceum)

TM: Mióta dolgozik pedagógiai szakterületen?

AK1: 2008-óta, ez a 14. tanévem.

TM: Milyen intézményekben tanított?

AK1: Kisdobronyi középiskola, most már Kisdobronyi líceum, Nagydobronyi középiskola, most már szintén líceum és a Nagydobronyi Református líceum.

TM: Jelenleg hol tanít?

AK1: A Nagydobronyi Református líceumban.

TM: Ezen kívül máshol nem?

AK1: Nem, jelenleg csak a líceumban.

TM: Milyen tantárgyat tanít, ha kérdezhetem?

AK1: Bevezetés Ukrajna történetébe, Ukrajna története, világtörténelem, illetve az összes földrajzot én tanítom.

TM: Észre vett-e valamilyen különbséget az állami iskolák és az egyházi líceumoknak az oktatási vagy nevelési módszerei között?

AK1: Hát elég nagy különbség van, tehát valójában én állami intézménnyel kezdtem három évig, aztán 5 éven keresztül tanítottam párhuzamosan állami és református líceumban és most már a 10. éve, hogy csak a líceumban dolgozok. Azt kell tudni róla, hogy valójában a két intézmény között nagy különbség van, mint gyerek létszámban, mivel állami intézményben minden gyerek felvételt nyer, ha betölti a megfelelő korosztályt. Ellenben a líceumokban, ott felvételi van, tehát minden egyes líceum válogatott diákokkal dolgozik, míg az állami intézményben a jelentkezők száma által összeállított osztályok vannak. Én elsőként a Kisdobronyi középiskolában kezdtem a munkásságomat, rögtön friss diplomásként 2008-ban és ott is 5. osztálytól 11. osztályig én tanítottam a történelmet. Annyi különbség volt ott a középiskolában, hogy akik nem akartak tanulni, azok nem tanultak, az ember friss diplomásként arra törekszik, hogy minden tananyagot át tudjon adni, de voltak ott olyanok, akik kisebbségi környezetből érkeztek, roma származásúak és nem nagyon foglalkoztak a tanulással, de voltak ott nagyon jó diákok is, akik későbbiekben egyetemen vagy akár a líceumban folytatták a tanulmányaikat. Államilag persze azt kell tudni, hogy mindig a papírt követelik, tehát egy állami intézményben ha ellenőrzés érkezik, ott azt nézték, hogy minden papír rendben van-e, hogy mi van a fejekben az kisebb, a statisztika a fontosabb. Az egyházi intézmény az a tanulmány szerint is, tehát valójában amikor átkerültem én is egy református intézménybe, sokkal nagyobb elvárásokkal néztem szembe, mivel a követelmények is sokkal nagyobbak voltak az igazgatóság részéről. Elsősorban nem csak a papírmunkát kellett megcsinálni, hanem a gyerekeknek a tudása is szinten kellett, hogy legyen. Tehát sokkal több felkészülést igényelt, mivel a válogatott gyerekek oda figyeltek, hogy a tanár az órán miről beszél. Mind a két intézetben volt, akiket érdekelt az óra és voltak, akik nem. A líceumba olyan diákok érkeztek, akik a tovább tanuláson törték a fejüket és minél jobban el akarták sajátítani szakmai tapasztalataikat.

Az állami iskolában csak a tudás átadása lényeges, a líceumban pedig emellett az erkölcsi és lelki nevelés is. Tehát az állami intézetben a tanárok, csak a tanóra keretein belül találkozunk a diákokkal, míg a líceumok bentlakásosak. A líceumban a nagyobb korosztály kéthetente jár haza, bent maradás hétvégék is vannak és emellett a tanár nem csak az órán képes a diákokat felzárkóztatni, hanem készíti őket szabadidőben az emelt szintű érettségire és példát is mutat. Tehát az egyházi iskolákban nem mindegy, hogy milyen tanár tanít, nem mindegy hogy milyen a családi körülményei, nem mindegy, hogy jár-e templomba, illetve egy példa is, hiszen ha azt akarjuk, hogy jó diákok legyenek, akkor példát kell mutatnunk.

Állami intézményekben legtöbbször az a probléma, hogy mivel általában falvakban van, ezért nem biztos, hogy megfelelő szakembert tudnak alkalmazni. Tehát nem csak a tudást szeretnénk átadni, hanem jó keresztyén embereket is akarunk nevelni. Ezt pedig a délutáni szabadidőben vagy a hétvégén meg is tudjuk tenni.

A bentlakás egyeseknek nehéz, viszont ez felkészíti őket a későbbiekben, mikor tovább tanulnak, hogy amikor egyetemen, főiskolán vagy külföldön tanulnak, nem fog annyira a szülő hiányozni és tudnak koncentrálni a céljaikra. A több éves tapasztalatom szerint az egyházi líceumok sokkal családiasabbak és magasabb szintű tudást adnak, mint egyes iskolák most jelenleg Kárpátalján.

TM: Az, hogy lelki nevelésben vannak a diákok, az ad valamit a tanulmányi eredményhez vagy egyáltalán nem lehet össze kötni őket?

AK1: Természetesen hatással van rá, mert bár van kiemelkedő diák az állami iskolában is, de valójában az egyházi nevelés az nem csak viselkedés szempontjából tanítja a gyerekeket, illetve az Isten hitre, hanem magukat is felkészítik arra, hogy szorgalmasak legyenek és tudják mi a feladatuk és tudják mit várnak el tőlük. Az egyházi líceumban nagyobb terük van a diákoknak a tudás elsajátítására, mivel a délutáni foglalkozásokon is foglalkozunk velük készítsük őket az emelt szintű érettségijükre, amit egy középiskolában a gyerek, pénzért fizetett különórákon tud elérni. Általában majd száz százalékos a továbbtanulási rátánk, ha nem is főiskolába meg egyetembe, de szakiskolában folytatják tanulmányaikat. Mert megtanulják itt a líceumba a diákok, hogy egy jó szakember, nem kevesebb, mint egy egyetemi diplomával rendelkező személy, tehát mindenki egyenlő és mindenkire a társadalomban szükség van. Nem mindegy, hogy a szakember át akarja verni az embereket, vagy jó keresztyén szakemberek, pedagógusok vagy tudósok lesznek és ez nem mindegy. Ha találkozunk

volt diákokkal és vissza halljuk, hogy nem plusz pénzért, hanem tisztességesen végzik a munkájukat, akkor ez nekünk már nagy eredmény.

Vannak olyan hátrányos helyzetű diákjaink, akik lehet, hogy a középiskolákban nem nagyon tudnának tanulni és max gyárba kötöttek volna ki, de a líceumban felkaroltuk, több tanulmányi versenyt nyert. A líceumban sokkal nagyobb lehetőségük van azoknak a diákoknak, akik anyagi hiányban szenvednek, mert itt ki tudtak teljesezni és nem került nekik költségbe. Volt olyan diákunk, aki jelenleg komoly európai cégnél dolgozik külföldön és olyan hátrányos helyzetből érkezett, hogy a nagybátyja megverte, azért mert líceumba jelentkezett, mert otthon kőművest akartak belőle. Valójában az ilyen diák az állami iskolában eltűnne, mert ott a tanároknál észrevehető, hogy az elmúlt években voltak emelések az állami intézményekben, de az anyagi juttatások a pedagógusok részéről nem valami nagyok, emellett a pedagógusok meg szeretnének élni és családot fenntartani, tehát más foglalkozásban is részt kell, hogy vegyenek, ezért nem biztos, hogy lesz nekik idő felkarolni ezeket a gyerekeket. Itt viszont mivel köztünk élnek, napról napra velünk vannak, látjuk azokat a különbségeket, látjuk azt, hogy milyen igényeik vannak, akár lelki vagy szellemi.

TM: Ha már feljött a továbbtanulás téma, ön szerint, megfelelően ösztönzi mind a két típusú intézmény a továbbtanulásra a diákokat? Alkalmaz olyan módszereket, amivel jobban akarnak főiskolára, egyetemre vagy szakiskolába eljutni?

AK1: Az állami intézményeknél is természetesen azokat a gyerekeket fölkarolják és segítik, akik tovább szeretnének tanulni, de százalékban nagyobb hányada nem főiskolán folytatja, mint például nálunk. A líceumban a diákok többsége megpróbálja, amilyen szakot szeretne és bár mi nem csak az egyetemet támogatjuk, mégis a diákjaink több százaléka megy egyetemre, mint szakiskolába. Az államiban pedig fordítva volt, tehát nagyobb arányban voltak azok, akik szakiskolában folytatták, mint akik egyetemen vagy főiskolán.

TM: Az egyházi líceumok mindig az elképesztően magas színvonalukról híresek és keltenek félelmet a gyerekekben. Tényleg magasabb a színvonal egy egyházi líceumban, mint egy állam által létrehozott középiskolában, gimnáziumban vagy szakközépiskolában?

AK1: Ez iskolánként változik. A líceumunkban természetesen a vezetőség meg az igazgatóság nagyobb feladatok elé állítja a pedagógusokat, tehát nagyobb az elvárás is a számukra, illetve mivel nem csak az anyagiakért dolgozunk, hanem általában keresztény pedagógusaink vannak, akik szívükön viselik a diákok fejlődését, ingyen és

bérmentve vállalunk felkészítést a tanóra mellett. A színvonalnak mindenképpen magasabbnak kell lennie. Az online oktatás során is arra törekedtünk, hogy nem vittük lejjebb a színvonalat és a lehető legjobb módszerrel próbáltuk ugyan úgy átadni a tananyagot, mintha élőben lenne. A líceumban folyamatos ellenőrzés alatt áll a munkánk. Az igazgatónő szavaival élve: „Minden egyes pedagógusunk a líceumunkban úgy tartsa az óráját, mintha ellenőr lenne az órán. Mert ha ellenőr van az óráján, akkor nem enged meg olyan dolgokat, amit máskor megengedne.” Meg oda figyelnek arra, hogy olyan tanár, aki másra nem szakos, ne tanítson más tantárgyat, mert vannak olyan állami iskolák ahol földrajz szakos tanár matekot is tanít.

Mivel magánintézmény vagyunk ezért meg tudjuk tenni, hogy átlagot állítunk. Például nálunk van egy 7-es átlag, és azok a diákok, akik ezt nem érik el, attól elköszönünk. Az biztos, hogy egy középiskolai hetes és egy líceumi hetes ég és föld, de valójában azt a hetes átlagot egy szorgalmas gyereknek, aki nem teljes erőbedobással tanul meg tudja szerezni.

TM: Vissza húzzák ezek a diákok a jobb tanulókat?

AK1: Ez év függő. Volt példa arra, hogy a gyengébb tanulókat az erősebb tanulók korrepetálták, segítették őket. Ellenben voltak olyan évfolyamok, ahol a gyengébb tanulók egy idő után pont azt mutatták meg a diákoknak, hogy miért tanulunk, jó nekünk a gyengébb jegyek is, így egy kisebb romlást eredményeztek. Ez akkor szűnt meg, mikor elbúcsúztunk pár diáktól és a diákok többsége rájött arra, hogy tanulni kell, mert itt nem kötelesek minket tartani.

Adatközlő – 2 (Karácsfalvai Sztójka Sándor Görögkatolikus líceum)

TM: Mióta dolgozik pedagógiai szakterületen?

AK2: 2010-ben diplomáztam a főiskolán, matek-informatika szakon végeztem és rögtön ebben az évben elkezdtem dolgozni, tehát 2010 szeptemberétől dolgozom.

TM: Milyen intézményekben tanított?

AK2: Amikor kezdtem, akkor a Tiszaújlaki kettős számú középiskolában kezdtem dolgozni, ott dolgoztam három évet, igazából helyettesítettem. Utána dolgoztam még párhuzamosan a Nevetleni középiskolában, ezek után kezdtem el dolgozni a líceumban és párhuzamosan a Forgolányi általános iskolában és 2015-től vagyok főállásban a Karácsfalvai Sztójka Sándor Görögkatolikus líceumban. Itt vagyok jelenleg az egyik matektanár.

TM: Észrevett valami különbséget az állami iskolák és az egyházi líceumok oktatási és nevelési módszerei között?

AK2: Zongorázni lehet a különbséget igazából. Az egyházi intézményeknek az a célja, hogy a tehetségesebb diákokat vegye fel és vonzza magához és őket neveljük tovább, fejlesszük még magasabb szintre, míg az államiban az a baj, hogy ott nincs válogatás. Mint tanárként egy állami középiskolában nagyon nehéz dolgozni, emberileg megpróbáló, mert a mai gyerekek nem nagyon akarnak tanulni és nehéz őket motiválni, főleg a matekra. Az itteni diákok pedig szeretnek tovább tanulni, szeretnek kezdeni magukkal valamit az életben, nem csak a külföldi munka a cél, ezért itt könnyebb motiválni a gyerekeket. A gyerekek jobban szeretnek itt tanulni. Pedagógiai szempontból pedig ez nagyobb felkészültséget igényel, mert az itteni gyerekek érdeklődőbbek és rákérdeznek a dolgokra és ha egy tanár nem eléggé felkészült, azt a diákok rögtön érzik és kellemetlen szituációkat okoz. Persze kivételek vannak, de általában ez a helyzet.

TM: Ön szerint segíti a lelki nevelés a diákok tanulmányi eredményét? Vagy nem lehet ezt össze vonni?

AK2: Szerintem össze lehet vonni, hogy a lelki nevelés az bizony segít. Nem csak lelkileg neveljük a gyereket, hanem megpróbáljuk arra is nevelni, hogy legyenek kitűzött céljai az életben és ha ezt a gyerek felismeri, akkor azért el kezd küzdeni jobban és ezáltal a tanulmányi eredményei is jobb lesz. Itt nem csak az egyházi szempontból kell figyelni, hanem azért komoly nevelési munka folyik úgy pedagógiailag is szerintem. Mert rengeteg beszélgetés folyik a diákokkal, van lehetőség a nevelő tanároknak is, meg a tanároknak is beszélni a gyerekekkel, hogy mit szeretnének, hogyan lehetne másképpen csinálni a dolgokat stb. Szerintem nagyon is fontos jelentősége van a tanulmányi eredményekben.

TM: Tud jobb kapcsolatot kialakítani egy egyházi líceumban a tanár és diák, mint egy állami intézményben?

AK2: Persze, hogy tud, ez egyértelmű. Hogyha egy diákkal megtalálsz a közös hangot, az teljesen más, mint egy középiskola, ahol mondjuk reggel nyolctól vagytok együtt egy óráig vagy kettőig, itt viszont gyakran van olyan, hogy egészen este hétkor megyek haza és mindig a diákokkal dolgozunk, vagyunk együtt. Gyakorlatilag én mindent tudok róluk, ők is mindent tudnak rólam, tehát van egy közvetlenebb baráti, de mégis tanár-diák kapcsolat, ami sokkal szorosabb, mint egy sima középiskolában. Jobban meg tudnak nyílni a tanároknak.

TM: Van az a hírhedt magas színvonal az egyházi líceumokban, ez tényleg megvan vagy csak hiedelem?

AK2: Nem hiedelem, igazából van egy megkövetelt átlag szint, tehát egy hetes nálunk jelen pillanatban az átlag szint, tehát ha folyamatosan az alatt teljesít egy gyerek, akkor először megnézzük azt, hogy mi a gond, mert lehet, hogy valamilyen lelki problémája van, de ha nem, csak lustaság vagy nem akar teljesíteni, akkor tanácsoljuk, hogy keressen magának egy másik iskolát. Az órák is sokkal összetettebbek, nagyobb tananyagmennyiséget adunk át, így ha a gyerek akar, akkor tudni is fog teljesíteni.

Mostanában azt is észrevettem, hogy ha új diák érkezik, akkor nincs meg az a szint, mint amit már az itteniek elsajátítottak, főleg most. Mivel a középiskolákban a távoktatás az katasztrófa volt, nálunk pedig rendes távoktatás folyt, videó konferenciával, meg minden egyéb eszközzel és merem azt hinni, hogy minőséges munkát végeztünk. Szóval igen, megvan az a követelés és kell tudni, mert nem pihenni jönnek ide a gyerekek így megköveteljük a kellő szintet.

TM: Megfelelően ösztönzi a líceum és az állami intézmények a diákokat a továbbtanulásra? Vagy lehet ebben is különbséget látni?

AK2: Igazából én azt vettem észre, hogy amíg az állami középiskolában dolgoztam, nem igazán volt az közös fő cél, hogy ők le adják a ZNO-kat. A líceumban viszont próbáljuk őket felkészíteni, hogy mindenki minden egyes ZNO-t amire jelentkezett azt leadja. Arra próbáljuk nevelni őket, hogy tovább tudjanak menni tanulni.

TM: És az ilyen felkészítők, szakkörök milyen arányban vannak jelen? Tehát több van-e az egyházi líceumban, mint az államiban vagy egyenlő számban van jelen mind a két intézményben?

AK2: Voltak szakkörök az állami iskolában is, de ez többnyire papíron szerepelt. Például ha hetente kellene, hogy legyen, akkor jó, ha havonta egy meg van tartva, tehát nincs nagy hangsúly rá fektetve. Ha pedig nálunk van szakkör vagy pótfoglalkozás az rendszeres. De meg is tudom érteni az állami középiskolás tanárokat, hiszen nem nagyon fizetik meg a szakköröket. Itt viszont a líceumban plusz fizetést jelent a szakkör.

TM: Lehetett észre venni, hogy nagyobb arányban nyert felvételt egy egyházi líceumban tanult diák, mint az államiból felvételiző?

AK2: Nekem pont tavaly volt végzős osztályom és mind a 22 diákból nyert felvételt valamilyen iskolába, míg az állami középiskolában csak 1-2 diák megy továbbtanulni.

Adatközlő – 3 (Nagyberegai Református líceum)

TM: Mióta dolgozik pedagógiai szakterületen?

AK3: 2009-ben tanítottam még végzős egyetemista hallgatóként. Akkor még egy napot dolgoztam a Mezővári II. Rákóczi Ferenc Középiskolában individuális órákat tartottam. Azután dolgoztam az Ungvári televíziónál, majd 2011-től folyamatosan tanítok. Mondhatjuk azt, hogy 11 év, ami már itt van pedagógiai tapasztalatként.

TM: Milyen intézményekben tanított?

AK3: A Mezővári II. Rákóczi Ferenc Középiskolában és a Nagyberegi Református líceumban. Most jelenleg főállásban dolgozom a Nagyberegi Református líceumban.

TM: Akkor a tanár úrnak van összehasonlítási alapja a két típusú intézmény között.

AK3: Igen, volt olyan év is, amikor összehasonlítási alapom, hiszen egyszerre tanítottam mind a két intézményben.

TM: Milyen különbséget vett észre az állami iskolák és az egyházi líceumok oktatási vagy nevelési módszerei között?

AK3: Az egyik az, hogy az egyházi líceumoknak van egy ilyen célkitűzésük, hogy keresztyén szellemiségben nevelni a rájuk bízott növendékeket, ez ugye az állami intézményekben nem jelenik meg. De egy állami iskola is alapul veheti a keresztyéni erkölcsöt, de nem kötelező neki a vallást bevonni. Az egyházi líceumban pedig az intézmény motiválja a tanárt is, hogy azért próbálja a hitét megélve az óráit megtartani. A másik az, hogy az egyházi líceumokban felvételi által jutnak be a diákok, ilyen szempontból a tanulás felé való motiváltságuk is különbözik az állami iskolákban tanuló diákok egy részétől. Nem akarok általánosítani, mert az állami iskolások között is van nagyon sok olyan diák, akik nagyon tehetségesek, igyekvők és tanulnak, de vannak olyanok is, akiknek nem ez a fő tevékenységük, hanem rendbontás, visszafelelés, nem tanulás, tehát az állami iskolában nehezebb ezt fegyelmezni vagy a diákokat motiválni. Mert nincs az a visszatartó erő, mint az egyházi líceumban, hogy ha nem teljesíti a követelményt, amit az adott líceum elvár, akkor veszélybe kerül a tanulása. Tehát rossz tanulmányi eredmény vagy magaviselet miatt eltanácsolható.

Személyes tapasztalat az, hogy például amikor egy hétig itt voltam a líceumban és péntekenként haza mentem a Vári iskolába, hát teljesen át kellett állnom ahhoz, hogy négy napon keresztül motivált, tisztelettudó diákokkal foglalkoztam olyanokkal, akik a tananyag iránt érdeklődőek voltak és megérkeztem a Vári iskolába és teljesen más környezet fogadott. Az órán nem figyeltek és örültem, ha végig tudtam beszélni, arra már nem is számoltam, hogy a következő órán én vissza fogok bármit is kapni. Tény az is, hogy már nem voltak olyanok azok az évfolyamok olyan szempontból motiváltak,

általában 10-11. osztályosok azok akiknél a leg tehetségesebbek elmennek vagy a líceumokba, vagy a főiskola szakközépiskolájába, tehát bárhova ahol a továbbtanulási céljukat meg tudják valósítani és akik állami iskolában maradnak, azok már nem a tanulás miatt jár iskolába, hanem a tankötelezettség miatt. Tehát a különbség óriási volt.

TM: Maga a lelki nevelés, segít valamit a diákok tanulmányi eredményein vagy nem lehet ezt össze kötni?

AK3: Már maga az segít, hogy ebben a bentlakásos környezetben a diák és a tanár jobban megismeri egymást és látjuk azt, hogy a diák nehézségei vannak a tanulásban akár az osztályfőnöke, akár az adott szaktanár vagy a nevelő próbál neki segíteni, mert lehet neki nem a tanulásban van nehézsége, hanem más lelki problémája van. Az állami iskolában a diák csak reggeltől délután 1-2 óráig van az iskolában és a rövid tanórán tudja megismerni a tanár őt, viszont aki itt egy vagy két héten keresztül van itt, azt jobban meg lehet ismerni és jobban tudunk neki segíteni. Tehát a lelki nevelés mindenképpen hozzá segít abban, hogy a tanulásban is a diák jobban haladjon.

TM: A jobb tanár-diák kapcsolat segíti a gyerekeket?

AK3: Igen, egyértelmű. Egy olyan tiszteletteljes, barátságos viszony alakul ki tanár és diák között, ami az államiban nem feltétlenül tud kialakulni. Tehát az, hogy hétvégeként itt vannak meg hétköznap is egészen estig, vagy akár vannak olyan programok a líceumban, amik a tanárok számára is újdonságot jelentenek, akár a fordított nap értelmében a diák meg tudja ismerni milyen tanárnak lenni, a tanár meg tudja ismételni milyen diáknak lenni, ilyen szempontból is talán jobb kapcsolat tud kialakulni. Abszolút azt állítom, hogy jobb kapcsolat tud kialakulni tanár és diák között.

TM: Tényleg nagyon magas a színvonal az egyházi líceumokban?

AK3: Hát kinek mi számít magas színvonalnak. Én azt gondolom, hogy az egyházi líceumok igyekeznek a lehető legtöbb tudást átadni egy adott diáknak. Az, hogy a diáknak mennyire magas, az a képessége alapján derül ki, de azért azt a tudást, amit egy állami középiskolában megkap, azt igyekezzük duplán, triplán túlszárnyalni, tehát igyekszünk jóval többet adni, mint amit egy állami iskolában megkapna. Viszont észre vettük, hogy az állami iskolákban vissza esés van a diákok tudásában, tehát észrevehetően gyengült a diákok felkészültsége. Ehhez rátett az, hogy a távoktatásban sokan lemaradtak vagy nem úgy sikerült megérteniük a tananyagot, ezáltal hiányos tudással érkeztek, hiszen mi is az állami iskolákból veszünk fel tanulókat. Vannak gyengébb tanulók meg vannak olyanok is akik kitűnnek és nagyon jó eredményeket érnek el, akár megyei, akár Kárpátmedencei szinten jó versenyeredményeket tudnak

elérni, nagyon jó egyetemekre jutnak be majd később a diákok, ilyen szempontból látszik, hogy magas a színvonal. Természetesen vannak olyan diákok, akik a színvonalat nehezen tudják teljesíteni, éppen csak, hogy teljesítik azt a minimális szintet, amellyel bent tudnak maradni a líceumban. Természetesen, ha mi nem tudnánk magasabb szintet tartani, akkor maradhatna a diák az állami iskolájában is, így mi erre törekszünk, hogy több tudást kapjon.

TM: Megfelelően ösztönzi a két intézmény a diákok továbbtanulását? Ebben van valamilyen különbség?

AK3: A továbbtanulás kérdése az nagyon egyéni, nem lehet általánosítani, hogy ösztönzően hat az egyik vagy másik intézmény. Állami iskolában is lehet egy jó továbbtanulást megvalósítani, tehát onnan is be lehet jutni egy egyetemre, főiskolára vagy akár a magyarországi tovább tanulás is akár. Mondjuk ez talán nehezebb, mert nem biztos, hogy egy állami intézményben fordítanak rá időt, hogy egy magyarországi oktatási rendszerhez való boldoguláshoz megadják, az alapokat vagy olyan rálátást adnak, hogy ő tudja, mit kell ahhoz megtanulnia, hogy Magyarországon bejusson egy olyan egyetemre, amit szeretne magának. Nyilván sokkal korlátozottabb a lehetőségek. Már csak azért is, mert a leg tehetségesebb diákok sokszor már elmennek más oktatási intézménybe és akik ott maradnak a többsége nem a továbbtanulás miatt maradnak az állami iskolában vagy ha igen akkor valószínű, hogy nehezebb neki megvalósítani a továbbtanulást, mert nincs motiváló környezete.

Adatközlő – 4 (Munkácsi Szent István líceum)

TM: Mióta dolgozik pedagógiai szakterületen?

AK4: 1991 őszén kezdtem tanítani.

TM: Milyen intézményekben tanított?

AK4: Munkácsi Szent István római katolikus líceum és a Munkácsi 3. sz. II. Rákóczi Ferenc középiskolában.

TM: Milyen tantárgyat?

AK4: Magyar irodalom és művészet.

TM: Mit tudna mondani az egyházi líceum és az állami középiskola közötti különbségről vagy hasonlóságról?

AK4: Minden iskola a tanároktól függ és a tantestület hangulatától.

Az rákoczi suli városban van, ezért nagyobb létszámmal van, mint a líceum és sok az ukrán nyelvű gyerek. Ez azért fontos, mert kevesebb idő jut, mivel az ukrán gyerekeknek sokszor meg kell magyarázni a fogalmakat. Itt kötöttebb a program, a tanterv kötöttebb, így egy kicsit formálisabb az egész, míg a líceumnak sokkal nagyobb a mozgás tere. Tehát a líceumban kevesebb a létszám, ami pozitívum abból a szempontból, hogy több az idő lehetőség, az odafigyelés a gyerekekre.

Ami nagyon fontos az a családiasság, mert a líceumokra az a jellemző, hogy van egy nagyon családi hangulat. Mindenki vigyáz a másokra, tanár a diákokra, diákok a tanárra, kölcsönös a tisztelet. Ez pedig borzasztóan fontos most, mert rengeteg szülő elment külföldre dolgozni és nagyon-nagyon ki van téve a szerencsétlen gyerek annak, hogy nem törődnek vele, kicsit a családot pótolja sok esetben a líceum. Ez nagyon fontos, mert a gyerekek lelki fejlődése legalább annyira fontos, ha nem fontosabb, mint a tudás, amit a líceum adhat.

A líceumban megvan a keresztényi lelkiség, ami nagyon fontos az életben és a líceumok erre fordítanak nagyobb hangsúlyt. Főleg azért fontos, mert az egész világ, ami körülvesz, az az értékvesztés, amit tapasztalnak a gyerekek és nagyon fontos, hogy legyen egy olyan pont ahol igazságot hall, ami biztos alap az életben. A líceumok nagy része magyar nyelvűek és ezáltal a magyar kultúra a magyar nyelv átadása, megszerettetése könnyebb, mint egy állami iskolában.

A Munkácsi líceum ad lehetőséget nyelvvizsgára is, amit külföldön szintén elfogadnak. De foglalkoztunk már turisztikával is.

Maga a kollégium lehetősége is sokat ad, mert ezzel elkezdenek önállósodni. Sokkal nagyobb eséllyel lesznek talpraesettebbek ezek a diákok. Van egy közösség formáló funkciója is, az emberekkel való közösségben éléshez segítség.

TM: A lelki nevelés, segít valamit a diákok tanulmányi eredményein vagy nem lehet ezt össze kötni?

AK4: Szerintem igen. Olyan értelemben, hogy ha adok egy lelki nevelést, akkor megerősíti a diákban a kötelességérzetet és kihozhatja magából, ami benne van. Az erkölcsiség megerősítése, a moralitás megerősödése, a lelki értékeknek a fontossá válása mindenképpen hat a tanulmányaikra. Lelkiismeretesebbek lesznek és ez teljesen kihozza magából azt ami benne van. Meg elfogad egy értékrendet, amit elmagyarázunk nekik és az ember akkor lesz tiszta, ha erre törekszik. Tehát képes lesz önmaga kikapcsolni azt a sok mocskot ami az interneten jön át a nagyvilágból.

Adatközlő – 5 (Nagyberegí Református líceum)

TM: Míóta dolgozik pedagógiai szakterületen?

AK5: Pontosan 8 éve.

TM: Milyen intézményekben tanított?

AK5: Szernyi általános iskola, Barkaszói középiskola, Beregrákosi általános iskola és a Nagyberegí Református líceumban.

TM: Milyen tantárgyat tanít?

AK5: Kémiát, biológiát, egészségvédelmet és természetrajz.

TM: Észre vet valami különbséget az állami iskolák és az egyházi líceumnak az oktatási vagy nevelési módszerei között?

AK5: Igen, van különbség. Például, ha a tanmenetet nézzük, kémiából több óraszámba megy az óra. Így több információt tudok átadni vagy bővebben, érdekesebben ki tudom fejteni, viszont itt az állami iskolában kevesebb óraszámban megy. A líceumban pedig van mostanában olyan, hogy szakosodni tudnak 10-11. osztályra reál és humán csoportra. Így a reál osztályban még több óraszámban tanulhatják, úgyhogy ilyen szempontból is különbözik. Nevelési szempontból jobb az egyházi líceum a rend miatt. Meg ugye azt se felejtjük, hogy az állami iskolákban mindenkit fel kell vennünk és nincs olyan, hogy ha nem tanul a gyerek, akkor kizárjuk, míg a líceumban ez van. Tehát ebbe beleszólásunk az állami iskolában nincs. A líceumban vannak délutáni foglalkozások, fakultációk több tantárgyból. Itt is lehetne, de itt nincs annyi jelentkező, akit érdekelne, hogy elindítsuk.

TM: Ön szerint segíti a lelki nevelés a diákok tanulmányi eredményeit?

AK5: Igen. Mindenképpen szükséges ez nekik és én is alkalmazok itt az állami iskolában is amennyire lehet, mert ne feledjük el, hogy itt mindenféle vallású gyerek megtalálható, viszont én megpróbálok áthozni hasonló módszereket ide is az állami iskolába. A gyerekeknek ez kell, mert nem beszélnek otthon a szülőkkel és ezért ilyen lelki társakat is keresnek, ezért a líceumban megleglik ezt a lelki támaszt és szerintem ez a tanulásukra is kihat. Kiegyensúlyozottabbak ott a diákok.

TM: Tényleg magasabb a színvonal az egyházi líceumokban?

AK5: Szerintem van is meg nincs is. Tanártól függ ez, persze minden tanár igyekszik valamilyen szigorúsággal tanítani, de szerintem vannak olyan tantárgyak is, amelyek nem teljes nagy szigorral mennek, mint ahogyan kellene, de többségben igen. Komolyabban, szigorúbban veszik, mint az államiban.

TM: A tanár-diák jobb kapcsolata segít abban, hogy a diák jobban tanuljon?

AK5: Igen, mindenképp.

TM: Megfelelően ösztönzi a két intézmény a diákok továbbtanulását? Vagy van különbség ebben?

Szerintem mind a két intézmény, maga az iskola igen. Persze ha tantárgyakra bontanánk, akkor lehet, hogy az államiban nem minden tanár ösztönzi a gyereket, hogy menjen tovább tanulni. Ami különbség, az-az, hogy a líceumban aki tanul, az jobban Magyarország felé veszi az irányt és inkább oda igyekeznek, viszont az államiak inkább a helyiekre ösztönzik.

TM: Megfelelően vannak tájékoztatva a gyerekek, hogy milyen lehetőségeik vannak?

AK5: A líceum teljes mértékben. Mihelyt már szó van arról, hogy mikor fognak kezdődni az érettségik már teljes tájékoztatást kapnak. Ez már az első félévben elkezdődött.

Adatközlő – 6 (Nagyberegai Református líceum)

TM: Mióta dolgozik pedagógiai szakterületen?

AK6: Ez lesz a 16. évem.

TM: Milyen intézményekben tanított?

AK6: Nagyberegai Református líceumban, rövid időt a Kaszonyi középiskolában és a Dédai általános iskolában. Viszont már pár éve csak a líceumban tanítok.

TM: Észre vet valami különbséget az állami iskolák és az egyházi líceumnak az oktatási vagy nevelési módszerei között?

AK6: Az egyházi iskolák azok szigorúbbak, meg alapból a bentlakásos iskolák más rendszerrel dolgoznak. Az állami iskolában inkább azt mondanám, hogy kevesebb az eszköz, mert ha a líceumban a gyereket nevelni kell, akár az öltözködés, magaviselet vagy tanulás terén, akkor kirúgással is fenyegethetik a diákot, míg állami iskolából hivatalosan eltanácsolni nem lehet, ilyen értelemben nem tudnak a tanárok mivel fenyegetőzni. De igazából nem is a magaviselettel volt baj, inkább a motiváció hiányával, a legtöbb inkább csak túl akar lenni az egészen. Tehát egyházi iskolában jóval több a motivált gyerek, könnyebb őket motiválni, akarnak kezdeni valamit az életükkel, nem csak az a cél, hogy menjenek külföldre dolgozni. Sok esetben vissza veti a gyerekeket az, hogy a szülők külföldön vannak és akkor ők is ezt veszik maguk elé, ami nem cél.

TM: A líceum bentlakásos, alakul-e ki jobb kapcsolat a líceumban a tanár és diák között?

AK6: Szerintem biztosan jobb kapcsolat alakul ki, bár tényleg nagyon keveset tanítottam a líceumon kívül, így arról nem tudok sokat mondani. A líceumban teljesen más, a tanárt a folyosón is néhány perc alatt körül állták és kíváncsiak voltak az életére, elpanaszolták a problémájukat és tényleg közeli kapcsolatok alakultak ki.

TM: Ez segít nekik valamit a tanulmányaikban?

AK6: Szerintem segít, mert akármennyire is mondjuk mindig, hogy a diák magának tanul, de ez inkább utóbbi, hiszen valahogy a diák mindig valakinek a kedvéért tanul. Vagy a szülei kedvéért, vagy mert szimpatikus a tanár, vagy pusztán csak azért, mert tényleg jó viszonyban van vele és szégyellné előtte nem tudni az anyagot. Én úgy gondolom, hogy ha a diák a tanárt szereti, akkor jobban igyekszik, vagy nem veszi annyira félvállról, így ez is motiválja a diákot. Bár át lehet esni a ló túl oldalára és lehet túl baráti a kapcsolat és elveszíteni a tiszteletet, de én nem tapasztaltam ilyet igazából.

TM: A lelki nevelés segít valamit a diákok tanulmányi eredményein vagy ezt nem lehet össze vonni?

AK6: Attól függ, hogy a diáknak milyen a személyisége, szóval ha fogékony a személyisége. Viszont, aki tényleg erős lélekkel, erős hittel van itt jelen, annak könnyebb túl lépni a kudarcokon, megtanulja azt, hogy feladata van a világban, mert megtanulja, hogy nem azért van az ember a világban, hogy szórakozzon, meg jól érezze magát, hanem valamit el kell érnie és azt mindig csak nehézségek útján sikerülhet. Sőt én biztos vagyok benne, hogy egy erős lelkiület segíti a gyerekeket abban, hogy jobban tanuljon vagy jobban igyekezzenek.

TM: Tényleg megvan a nagy követelmény vagy csak híre ez a líceumoknak?

AK6: Az én véleményem szerint minden iskolában így kéne követelni, ahogyan mi követelünk és a líceumban meg még inkább kellene követelni, tehát a jelenlegit meg kellene fejteni. Amikor én elkezdtem tanítani akkor lényegesen szigorúbb volt az iskola, azóta pedig enyhült a líceum nagyon sokat. Nem biztos, hogy ez rossz, mert ha kitartott volna a szigora mellett a líceum, akkor lehet már nem lenne líceum, mert nem maradt volna diák, aki jelentkezzen. Ugyan akkor valamilyen formában mindenképpen megpróbálnánk lassítani a külvilágnak a benyomulását a líceumba.

TM: Megfelelően ösztönzik-e az állami vagy az egyházi líceum a diákokat a továbbtanulásra? Tehát megfelelően vannak tájékoztatva a lehetőségeikről?

AK6: Nálunk a líceumban maximális tájékoztatás van. A járvány előtt Ungvári egyetemről, főiskoláról, Magyarországról, nagyon sok helyről jöttek személyesen reklámozni az iskolákat. Sokszor tanárok vagy volt diákok voltak felkérve és beszéltek ezekről a dolgokról.

Szerintem kevés az az állami középiskola aki hatékonyan fel tudja készíteni a gyereket a továbbtanulásra. Ez nem azt jelenti, hogy csak líceumban lehet tovább tanulni, csak nem minden jut el az én fülemhez. A másik dolog, hogy nálunk a többség Magyarországra megy tovább tanulni, meg is kaptuk a vádat, hogy mi Magyarországra képezzük a gyereket, ami nem igaz, mi csak egyszerűen segítjük, ha oda tervez menni.

TM: A fakultációk és szakkörök között van különbség a két iskola típusban?

AK6: Vannak szakkörök mind a két típusban. Inkább az a különbség, hogy az államiban a tanár toboroz diákot a szakkörre, míg a líceumban a diákok kérik és inkább a diák igényeire van szabva a fakultációs rendszer. A végzősöknél akár 1 emberrel is elindul. Meg azért benne van az is, hogy az állami iskolákba a környező településről adják be kötelezően a gyereket. Nekünk meg hát egy kicsit csábítani kell a gyereket, hogy hozzánk jelentkezzen és ezt sokszor ezzel tesszük, hogy nagyobb esélyt adunk neki a továbbtanulásra.

3.3. Az eredmények összefoglaló elemzése

Az interjúban szereplő vélemények arra a következtetésre jutattak, hogy az egyházi líceumok és más állami intézmények oktatásbeli különbsége meglehetősen nagy. Több szempontot figyelhettem meg és a kérdéseim alapján mélyen belemerülhettünk a témába. A felállított hipotéziseim alapján az interjú által a következők bizonyosodtak be:

H1. Azok a tanárok, akik tanítottak állami iskolában és egyházi líceumban lényeges különbséget vettek észre az oktatási módszerek között.

Ez a hipotézisem volt a kiindulópont, amivel nekikezdttem a munkámnak. Az interjú alanyaim mind olyan tanárok voltak, akik több év tapasztalatai mellett tanítottak állami iskolában és egyházi líceumban egyaránt. Úgy vélték sokkal több munkát igényelt a líceumban való dolgozás. Sokkal lelkiismeretesebb és alaposabb munkát vártak el tőlük, mint az államiban.

H2. A lelki nevelés hatással van a diákok tanulmányaira.

Külön kérdésként tettem fel mindegyik tanárnál, hogy mit gondolnak arról, mennyire segíti a lelki nevelés a diákok tanulmányi eredményét. A válaszokból arra jutottam, hogy

az egyik legfontosabbnak tartják ezt a líceumban és össze lehet vonni a lelki nevelést a tanítással. Úgy gondolták, hogy az erős lelkiületű diák sokkal odaadóbb és lelkiismeretesebb a tanulásban. A lelki neveléssel pedig nem csak a hitét, hanem a személyiségét is erősítik.

H3. Az intézmény környezete és a tanár-diák kapcsolat jobban ösztönzi a diákokat a továbbtanulásra.

Ez a hipotézisem az interjú alapján szintén helyesnek bizonyult. Mindegyik interjúalanyom hangsúlyozta mennyire tudja befolyásolni az intézmény környezete és a tanár-diák kapcsolat az oktatást. Úgy gondolták a családi környezet segít a fiataloknak kiteljesedni és jobban koncentrálni a tanulásra. A kapcsolattartás a diákokkal pedig azért fontos, mert ezzel kialakítanak egy bizonyos bizalmi szintet, amivel megértőbbek tudnak lenni egymással. A líceumi életben sokkal több időt töltenek egymással ezért jobban megismerik a másikat. A tanár, mint példaképként van jelen az osztály falain kívül is.

H4. Az egyházi líceum több lehetőséget ad a diákok továbbtanulását illetően.

Ez a hipotézisem nem egészen igazolódott be. Tény és való, hogy az egyházi líceumok mindegyik intézményében nagy figyelmet fektetnek a továbbtanulás témáira. Szakkörök és plusz órák által segítenek felkészülni és tájékoztatni őket a lehetőségeikről. Viszont akadnak olyan állami intézmények is ahol szintén megtesznek minden tőlük telhetőt a diákok jövőjének érdekében. Az interjú által több véleményt figyelhettem meg, ahol voltak olyan adatközlők, akik szerint állami iskolájukban törekedtek az összes lehetőség megadására a továbbtanulást illetően.

3.4. Javaslatok a nyert adatok alapján

Az adatok alapján azt a következtetést tudtam levonni, hogy a két iskolatípus között a legnagyobb különbségek nem a tanításban rejlenek, hanem a hozzáállásban és a nevelésben. Tehát a pedagógusnak, akár iskolában, akár óvodában arra kell törekednie, hogy ne csak a száraz tananyagot adja át kötelességtudóan, hanem neveljen. Alakítson ki minél jobb tanár-diák viszonyt, hiszen ezzel nem csak a tiszteletet tudja kivívni, hanem ő maga is jobban megérti a diákjai szempontját. Egy ilyen kölcsönös viszony a tanulmányi eredmények növekedését hozza elő. A lelki nevelés pedig emberré faragja a gyermeket, amivel az életben is el tud boldogulni. Sokkal nagyobb befolyása van egy tanárnak a diák nevelésében és életében, mint amit képzel.

Összefoglalás

A dolgozatban utána néztem az egyházi oktatás múltjára, hogy hogyan épült fel és fejlődött. Több vallásos professzor munkásságából való gondolatokkal találkoztam, akik mind egyaránt arra jutottak, hogy a vallási oktatásnak egy teljesen más szellemiséget kell alkotnia, mint az államinak. Célul nem azt kell kitűzni, hogy a diákból tökéletes professzor vagy tudós legyen, hanem ami a legfontosabb, hogy ember legyen. Megtanítani arra, hogyan alkalmazkodjon az élethez, hogyan valósítsa meg önmagát és a céljait. Egy jó ember szülessen belőle, aki nem csak szellemileg, de lelkileg is kiegyensúlyozott. Ha ez a cél meg lett valósítva, akkor a növendék automatikusan fog szeretni és akarni tanulni, fejlődni. Így nem kell ráerőltetni a tanulást, hanem akarni fogja magától is.

A Kárpátalján lévő egyházi intézmények mind kiemelkedő eredményt mutatnak. A dolgozatban bemutatásra került mind a hat egyházi iskola három felekezetből: református, görögkatolikus, római katolikus. Az iskolák bár részletekben és felekezet szerint különböznek, mégis a lényegük egy és ugyan az, a diákok testi, lelki és szellemi fejlődése célként kitűzve. Az iskolák családias környezetet adnak vissza, ahol nem kényszer és erőltetés a tanulás, hanem lehetőség az önálló kibontakozásra. Ez olyan eredményeket szül magával, amik által a leérettségiző diákok nagy része tovább akar tanulni és fejleszteni tudását, tapasztalatait. Olyan emberek kerülnek ki, akik építik és fejlesztik a jövő generációját.

Interjúk által sikerült több tanár véleményét meghallgatnom, akik állami és egyházi iskolában is tanítottak. Szeretném nekik megköszönni az értékes beszámolójukat, véleményüket. Az adatközlők össze tudták hasonlítani a két iskolatípust és sajátos véleményt alkottak különbségükről. Ezeket a véleményeket összegezve arra jutottam, hogy nem csak a diákok, de a tanárok is érzik a különbséget az iskolatípusok között. Rájöttem, hogy a tanár egy példakép a gyerekek számára, akár jó, akár rossz. A jó pedagógus pedig nem csak szellemi, de lelki téren is neveli a gyermeket, hogy az kiegyensúlyozott egyéniség legyen. Sokkal több múlik rajtunk, a pedagógusokon, mint amit eddig hittem. A tét nagy, amit komolyan kell venni. A gyerekek jövője, élete.

Резюме

У даній роботі я розглянула минуле духовного виховання, як воно будувалося і розвивалося. Під час вивчення натрапила на висновки декількох професорів-однодумців, які дійшли, що релігійна освіта повинна формувати зовсім інше духовне виховання, ніж державне. Це виховання навчає адаптуватися до життя, усвідомити себе та свої цілі.

У своїй роботі я представила усі шість церковних шкіл Закарпаття, з трьома релігійними напрямками: реформатський, греко-католицький, римо-католицький. Хоча школи відрізняються деталізацією та релігією, але їх суть одна і та ж сама. Їх метою є духовний, розумовий та фізичний розвиток учнів-це ідеальний початок з якого походить творча сила, яка удосконалює та піднімає людину у світ чистий і цінний. Їх ціль виховати таку людину, яка не тільки духовно, але і розумово врівноважена. Тут прививають любов, добро, співчуття, творчість, справедливість та свободу.

Атмосфера у школах затишна, панує взаємопорозуміння та взаємоповага, навчання не примус, а можливість для самореалізації. Всі духовні школи мають високі результати навчання.

З навчальних закладів випускають учнів, які готові будувати та розвивати наступне покоління. Саме ця молодь є майбутнім нашої нації, рушійна сила із вищими моральними та естетичними ідеалами, яка спроможна вирішити проблеми держави не на свою користь.

Інтерв'ю показали, що і вчителі помітили різницю між двома школами. Я зрозуміла, що дітей потрібно навчати не лише інтелектуально та фізично, але й розвивати їх морально і духовно. Так дитина буде мати повноцінний розвиток.

Irodalomjegyzék

1. 20 éves a Nagydobronyi Református líceum:
<https://www.youtube.com/watch?v=PWbTw3nWQ2Q>
2. A Nagybergi Református Líceum és Diákotthon; Szabályzata és házirendje; Nagybereg, 2017.
3. A Péterfalvai Református Líceum bemutatkozása:
<https://www.youtube.com/watch?v=yqJW8XofG0A>
4. Bara Tünde (2019): Az iskola az egyház veteményeskertje. In: Kárpáti Igaz Szó, 2019. szeptember.
5. Bodó Sára (2017): *Az egyházi iskola és családi funkciók*. In: Pompor Zoltán (szerk.) *Alapvetés; Háttér tanulmányok a református iskolarendszer fejlesztéséhez*, Budapest, 71-75.
6. Bogárné Kocsis Judit (2017): Karácsony Sándor, a református értékközvetítő neveléstudós; *Pedagógiatörténeti Szemle*; 3. évf. 1-2. sz. 4-23.
7. Hermann Zoltán és Varga Júlia (2016): Állami, önkormányzati, egyházi és alapítványi iskolák. In: *Társadalmi Riport 2016*. TÁRKI, Budapest, 311-333.
8. Karácspfalvai Sztojka Sándor Görögkatolikus Líceum; Letöltve 2020. április 14.
<http://sztojkaliceumblog.blogspot.com/p/szabalyzat.html>
9. Lajos Mihály (2017): *Őrzők, akik vigyáznak a strázsán*
<https://karpataljalap.net/2017/02/01/orzok-akik-vigyaznak-strazsan>
Letöltés: 2020. március 24.
10. Munkácsi Szent István Líceum; Letöltve 2020. április 8. <https://munkacs-katlic.org.ua/rolunk/>
11. Nagybereg – 21 diák, Magyar református gimnázium indult Kárpátalján; In: *Reformátusok lapja*, 1993. október.
12. Nagyberegi Református Líceum bemutató videója:
<https://www.youtube.com/watch?v=BqTlOhhpPnU&t=139s>
13. Pásztor Júlia (2003): Az egyházi iskola igényes és sajátos nevelési intézmény. In: *Új pedagógiai szemle*, 2003. január.
14. Péterfalvai Református Líceum 2017:
<https://www.youtube.com/watch?v=WLVmO0p6bQs&t=1s>

15. Radvánszky Ferenc (2017): *Megtörő kegyelem. Avagy a Kárpátaljai Református Egyház (KRE) előtt álló kihívások és látható irányai, különös tekintettel a KRE struktúrájára és demográfiai tendenciáira.* In: Dr. Szabó-Tóth Kinga és Dr. Várhelyi Krisztina (szerk.) *Történelmi egyházak társadalmi szerepvállalása Borsod-Abaúj-Zemplén megyében és Kárpátalja magyar lakta településein.* Miskolci Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Szociológiai intézet. 195-215.
16. Szelényi Ödön (1917): *A magyar ev. iskolák története a reformációnktól napjainkig, különös tekintettel a középiskolákra;* Grafikai Műintézet Wigand K. F.; Pozsony.
17. Técsői Magyar Tannyelvű Bentlakásos Líceum; Letöltve: 2020. április 6.
<http://liceum-new.tyachiv.info/intezmenyunk/>
18. Tomasz Gábor (2017): *Erősödő egyházi jelenlét az oktatásban.* In: *Kutatás közben folyóirat.* Eszterházy Károly Egyetem, Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, 94-112.

Képjegyzék:

1. kép. Nagyberegi Református Líceum épületének felirata	12
2. kép. Nagyberegi Református Líceum épülete	13
Letöltés helye: https://nbrl.com.ua/	
Letöltés ideje: 2020. április 29.	
3. kép. Nagydobronyi Református Líceum címere	14
Letöltés helye: http://dobronyigimi.at.ua/news/felveteli_2018/2018-01-16-149	
Letöltés ideje: 2020. április 29.	
4. kép. Nagydobronyi Református Líceum régi épülete	15
Letöltés helye: http://www.karpatalja.ma/karpatalja/oktatas/a-nagydobronyi-reformatus-liceum-felvetelt-hirdet-a-2018-2019-es-tanevre/	
Letöltés ideje: 2020. május 2.	
5. kép. Nagydobronyi Református Líceum új épülete	15
Letöltés helye: http://www.refradio.eu/radio/sion/mutat/11524/	
Letöltés ideje: 2020. május 2.	
6. kép. Péterfalvi Református Líceum épülete	16
Letöltés helye: https://www.prlweb.net/	
Letöltés ideje: 2020. május 2.	
7. kép. Técsői Magyar Tannyelvű Református Líceum címere	17
Letöltés helye: http://liceum.tyachiv.info/Hun/blazon1.html	
Letöltés ideje: 2020. május 2.	
8. kép. Técsői Magyar Tannyelvű Református Líceum épülete	17
Letöltés helye: https://karpataljalap.net/2017/02/01/orzok-akik-vigyaznak-strazsan	
Letöltés ideje: 2020. május 2.	
9. kép. Karácsfalvai Sztojka Sándor Görögkatolikus líceum épülete	18
10. kép. Karácsfalvai Sztojka Sándor Görögkatolikus líceum pavilonja	20
11. kép. Karácsfalvai Sztojka Sándor Görögkatolikus líceum kerékpárok	20
Letöltés helye: https://sztojkaliceumiskolankrol.blogspot.com/	
Letöltés ideje: 2020. május 2.	
12. kép. A Munkácsi Szent István líceum épülete	21
Letöltés helye: https://karpataljalap.net/2018/01/28/munkacsi-szent-istvan-liceum-felvetelt-hirdet-20182019-es-tanevre-8-9-es-10-osztalyba	
Letöltés ideje: 2020. május 4.	

13. kép. A Munkácsi Szent István líceum kollégiuma21

Letöltés helye: <https://munkacs-katlic.org.ua/kollegium/>

Letöltés ideje: 2020. május 4.

**Завідувачу кафедри
Біда Олена Анатоліївни,
доктор пед. наук, професору
здобувача вищої освіти
Деак Юліанна Золтанівна
студентка IV-го курсу
ОП 012 Дошкільна освіта**

ЗАЯВА

З правилами чинного Положення «Про академічну доброчесність в Закарпатському угорському інституті імені Ф. Ракоці II» від «30» серпня 2019 року, згідно з яким виявлення плагіату є підставою для відмови в допуску роботи до захисту і застосування заходів дисциплінарної та академічної відповідальності, ознайомлений(а).

Про використання Системи виявлення текстових збігів/ідентичності/ схожості в роботах здобувачів вищої освіти повідомлений(а) та надаю свою згоду на обробку та збереження моєї роботи в Базі даних Інституту. Також надаю ЗУІ право на передачу моєї роботи для обробки та збереження в Системі виявлення текстових збігів/ідентичності/схожості та використання роботи для виявлення плагіату в інших роботах, які завантажувалися/завантажуються для перевірки Системою виявлення текстових збігів/ідентичності/схожості та користувачами, які мають доступ до цієї Системи, виключно в обмежених цілях для виявлення плагіату в текстах робіт.

Робота для перевірки Інституту надається в друкованому та електронному варіанті. Електронна версія моєї роботи збігається (ідентична) з друкованою.

Дата

Підпис

Bida Olena

tanszékvezetőnek

Deák Julianna

IV. évfolyamos levelező tagozatos

óvodapedagógia szakos hallgató

NYILATKOZAT

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola 2019. augusztus 30-án kelt tudományetikai szabályzatának pontjaival, amelyek szerint plágium felfedezése esetén a diplomamunka nincs védéshez engedve, megismerkedtem.

Tájékoztatást kaptam a plágiumszűrő rendszer használatáról, hozzájárulok a munkám ellenőrzéséhez és tárolásához az intézményi adatbázisban. Felhatalmazom az intézményt, hogy a munkámat ellenőrzés után felhasználhassák a plágiumszűrő program működésénél a további munkák ellenőrzésének folyamatában.

A munkát ellenőrzés céljából elektronikusan és nyomtatott formában is benyújtottam az intézménynek. Munkám elektronikus változata azonos a nyomtatott példánnyal.

Dátum

Aláírás

Ім'я користувача:
Моца Андрій Андрійович

ID перевірки:
1011239796

Дата перевірки:
18.05.2022 20:26:19 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
18.05.2022 20:54:01 EEST

ID користувача:
100006701

Назва документа: Deak Julianna

Кількість сторінок: 43 Кількість слів: 11717 Кількість символів: 90738 Розмір файлу: 1.48 MB ID файлу: 1011130929

3.28% Схожість

Найбільша схожість: 1.08% з джерелом з Бібліотеки (ID файлу: 1011130935)

2.18% Джерела з Інтернету 23 Сторінка 45

1.57% Джерела з Бібліотеки 106 Сторінка 45

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи 1